

УДК 327(4)

С. УСТИЧ

СИСТЕМА ІНДЕКСАЦІЇ ТА МОНІТОРИНГУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА НОВОМУ СХІДНОМУ КОРДОНІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті обґрунтовується системна модель оцінки та відстеження тенденцій розвитку транскордонних процесів в Європі, зокрема транскордонного співробітництва (ТКС), на її новому Східному кордоні. Пропонуються алгоритми теоретичних дій та практичної реалізації системи індексації та моніторингу ТКС.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, індексація, моніторинг, кількісні та якісні індикатори, імплементация.

Система індексації та моніторингу транскордонного співробітництва в Європі (СІМ) - це комплекс теоретичних та організаційно-практичних заходів, що забезпечує коректний аналіз і порівняння загальних і відмінних рис, а також розвиток тенденцій транскордонного співробітництва в різних регіонах Європи з метою підвищення його ефективності, перш за все шляхом оптимізації управління.

Система індексації та моніторингу транскордонного співробітництва в Європі (СІМ) є універсальною моделлю аналізу та оптимізації управління транскордонним співробітництвом як на новому Східному кордоні в цілому, так і в тих чи інших його окремих сегментах зокрема [1, 47-54].

У використаному наборі індексів, а також їх якісних і кількісних індикаторів максимально враховані методологічні підходи, схвалені інститутами Європейського Союзу (зокрема Генеральною дирекцією з регіональної політики) і впроваджені

ні ними в програмному проектуванні на новому Східному кордоні, в першу чергу при розробленні Програми ENPI.

Але цим масивом інформації СІМ не обмежується. Вона вперше забезпечує *синтетичний аналіз* якісних і кількісних сторін розвитку транскордонного співробітництва, тим самим надаючи можливість отримання *максимально повної та адекватної інформації* про це явище.

Маючи у своєму розпорядженні таку інформацію, суб'єкти управління на різних рівнях отримують можливість вироблення і прийняття *найбільш ефективних* політичних рішень.

Запропонований набір оціночних критеріїв (наприклад, статистичних оцінок) може, залежно від конкретних умов застосування, певною мірою модифікуватися. Але для забезпечення *коректності порівняльного аналізу* рівня розвитку ТКС у різних сегментах нового Східного кордону ЄС *основні його критерії* у всіх випадках практичного застосування повинні бути *єдиними*.

СІМ складається з двох підсистем: підсистеми I – алгоритму теоретичних дій та підсистеми II - практичної реалізації СІМ.

Підсистема I. Алгоритм теоретичних дій

A) Визначення основних понять.

- **Об'єкт індексації та моніторингу - транскордонне співробітництво в Європі.**

У європейському розумінні поняття «транскордонне співробітництво» (ТКС) - «the Transfrontier co-operation (TFC)» або «the Cross-Border Co-operation (CBC)» - означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, та на укладення з цією метою необхідних угод або досягнення домовленостей [2, 20].

Європейським Союзом визначені такі стратегічні завдання оновленого прикордонного співробітництва, в тому числі і на новому Східному кордоні:

- сприяння економічному і соціальному розвитку прикордонних територій;
- спільна робота з вирішення таких важливих проблем, як охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я та боротьба з організованою злочинністю;
- сприяння розвитку ефективних і безпечних кордонів, боротьба з нелегальною міграцією;
- сприяння людським контактам [див. 3].

Транскордонне співробітництво є ефективним засобом вирішення багатьох регіональних проблем. Але воно може бути лише допоміжним, доповнюючим чинником регіонального розвитку. Це слід підкреслити, тому що, як показує практика, іноді у частини регіональних еліт і населення, особливо східноєвропейських прикордонних територій, формуються завищені очікування стосовно результатів ТКС. Воно сприймається як свого роду панацея від всіх бід, головний і універсальний засіб виходу регіону з кризи.

Безумовно, що ці очікування безпідставні. ТКС не в змозі підміняти внутрішні ресурси прикордонного регіону, державну підтримку його розвитку. Хоча за належної організації воно, безумовно, стає вельми результативним.

- Індексація ТКС - *інструмент політичного аналізу транскордонного співробітництва, заснований на використанні методу побудови індексів [див. 4].*
- Індекс (від латинського *indico* - вказую) ТКС - показник (відносна величина, виражена в частках одиниці або відсотках), який з кількісного боку характеризує динаміку транскордонного співробітництва, а також служить для його порівняння в різних регіонах Європи.
- Загальний індекс ТКС - *general index of TFC* - показник рівня розвитку об'єкта в цілому.

- Особливий індекс ТКС - special index of TFC - показник рівня розвитку тієї чи іншої групи рис (параметрів) об'єкта.
- Одиничний індекс ТКС - single index of TFC - показник рівня розвитку специфічних (індивідуальних) рис об'єкта.
- Моніторинг (від латинського monitoring - застережливий) ТКС - процес відстеження змін, що відбуваються в об'єкті за певний проміжок часу.

Б) Побудова індексів

Загальний індекс будується на основі особливих індексів шляхом їх додавання і визначення середнього показника. Визначається за бальною шкалою.

Особливі індекси - будуються на основі одиничних індексів шляхом їх додавання і визначення середнього показника. Визначаються за бальною шкалою. Стосовно загального індексу особливі індекси виступають в якості субіндексів.

Особливими індексами загального індексу є:

- «географічне і демографічне середовище»;
- «історичні, політичні та духовні фактори»;
- «правові основи»;
- «конфліктогенні чинники - ризики та виклики»;
- «інфраструктурні характеристики»;
- «міжособистісні відносини»;
- «економічне співробітництво»;
- «боротьба з криміногенними явищами»;
- «поліпшення якості навколишнього середовища».

Одиничні індекси будуються на основі кількісних та якісних вимірів (оцінок) специфічних рис об'єкта. Визначаються за бальною шкалою. Одиничні індекси виступають субіндексами по відношенню до загальних і приватних індексів.

Одиничні індекси конкретизуються мінімальними величинами - **індикаторами**.

Одиничними індексами особливих індексів є:

• **Одиничні індекси «Географічне і демографічне середовище».**

1) Спільність і відмінність географічних ресурсів.

Якісні індикатори:

- географічне розташування;
- клімат.

Кількісні індикатори:

- площа територіальних одиниць (кв. км);
- середні температури повітря в році;
- кількість атмосферних опадів у році.

2) Базові характеристики населення.

Кількісні індикатори:

- кількість жителів (осіб);
- з них: міських (людина, %);
- з них: сільських (людина, %);
- щільність населення (чол. / кв.км.).

3) Природні коливання чисельності популяції і розподіл жителів за віком.

Кількісні індикатори:

- природний приріст / спад (осіб);
- міграційний приріст / спад (осіб);
- міграції на 1,000 жителів;
- загальний приріст / спад (осіб);
- загальний приріст / спад на 1,000 жителів;
- попередньо працездатного населення (у віці 0-14 років) (чоловік, %);
- працездатного населення (у віці 15-64 років) (чоловік, %);

- післяпрацевоздатного населення (старше 65 років) (людина, %);
- індекс старіння.

4) Структури населених пунктів за чисельністю населення:

Кількісні індикатори:

- 1-499 жителів;
- 500-1,999 жителів;
- 2000-49,999 жителів;
- більше 50,000 жителів;
- всього.

• **Одиничні індекси «Історичні, політичні та духовні фактори»**

1) Спільність і відмінність історичних доль прикордонних територій. Входили вони в минулому до складу одного і того ж державного утворення?

Якісні індикатори:

- якщо входили, то в яке.

Кількісні індикатори:

- якщо входили, то скільки разів.

2) Спільність і відмінність політичних систем.

Якісні індикатори:

- порівняльний аналіз політичних систем.

3) Спільність і відмінність геополітичних орієнтацій.

Якісні індикатори:

- порівняльний аналіз геополітичних орієнтацій сусідніх держав.

4) Спільність і відмінність етнічної структури.

Якісні індикатори:

- аналіз етнічної генеалогії.

Кількісні індикатори:

- кількісна характеристика етнічних груп, що проживають на прикордонних територіях;
- кількість міжнаціональних шлюбів;
- кількість родичів за лінією етнічних груп, що проживають у прикордонних регіонах сусідніх держав.

5) Спільність і відмінність мов, що використовуються населенням прикордонних територій.

Якісні індикатори:

- до яких мовних груп відносяться мови, що використовуються на прикордонних територіях.

Кількісні індикатори:

- кількість осіб, для яких та чи інша мова є рідною;
- кількість осіб, які володіють кількома мовами, що використовуються населенням прикордонної території.

6) Спільність і відмінність конфесійної належності жителів прикордонних територій.

Якісні індикатори:

- ставлення до системи вірувань (християнство, мусульманство і т.п.).

Кількісні індикатори:

- кількість віруючих тієї чи іншої релігійної конфесії;
- кількість культових споруд, які використовуються віруючими тієї чи іншої конфесії.

• **Одиничні індекси «Правові основи»**

1) Врегулювання політичного та правового статусу кордонів. Чи укладені міждержавні угоди про кордони?

Якісні індикатори:

- стабільність політичного і правового статусу кордонів.

Кількісні індикатори:

- кількість міждержавних угод, що регламентують прикордонні відносини.

2) Чи проведена делімітація і демаркація кордонів?

Якісні індикатори:

- наявність міждержавних угод про делімітацію і демаркацію кордонів.

3) Чи є спеціальна міждержавна угода, що регламентує спрощений перетин кордону людей і товарів?

Якісні індикатори:

- якщо є, то проаналізувати її якість.

4) Чи прийняті в сусідніх державах закони, які регламентують права (в тому числі і подвійного громадянства) співвітчизників за кордоном?

Якісні індикатори:

- якщо є, то проаналізувати їх якість.

5) Рівень повноважень державних територіальних органів та органів місцевого самоврядування прикордонних територій з ведення транскордонної діяльності.

Якісні індикатори:

- рівень відповідності європейським стандартам.

6) Чи існують угоди про співробітництво прикордонних територій (адміністративно-територіальних одиниць)?

Якісні індикатори:

- якщо існують, то визначити їх якість.

Кількісні індикатори:

- якщо існують, то визначити їх кількість.

7) Чи створені спеціальні міжурядові органи (наприклад, двосторонні комісії) з транскордонного співробітництва (в цілому або з його окремих напрямів).

Якісні індикатори:

- якщо створені, то проаналізувати поставлені перед ними завдання.

Кількісні індикатори:

- якщо створені, то визначити їх кількість.

• **Одиничні індекси «Конфліктогенні чинники - ризики та виклики»**

1) Чи були в історії взаємин сусідніх держав війни або збройні конфлікти?

Якісні індикатори:

- чи належать сусідні держави до зон підвищеної геополітичної активності.

Кількісні індикатори:

- якщо війни або збройні конфлікти були, то визначити їх кількість;
- якщо у війнах або збройних конфліктах були людські жертви, то визначити їх кількість.

2) Характеристика військово-політичних відносин сусідніх держав. Чи належать вони до будь-яких військово-політичних блоків?

Якісні індикатори:

- аналіз військової політики сусідніх держав.

3) Рівень мілітаризованості прикордонних регіонів.

Якісні індикатори:

- високий, середній, низький.

4) Наявність або відсутність прикордонних суперечок.

Якісні індикатори:

- стабільність прикордонних розмежувань.

Кількісні індикатори:

- якщо прикордонні суперечки існують, то визначити їх кількість.

5) Наявність або відсутність на прикордонних територіях у минулому і тепер етнічних конфліктів.

Кількісні індикатори:

- якщо етнічні конфлікти мали або мають місце, визначити їх кількість;
- якщо етнічні конфлікти призводили до людських жертв, то визначити їх кількість.

6) Наявність або відсутність на прикордонних територіях у минулому і тепер конфліктів на ґрунті міжконфесійних відносин.

Кількісні індикатори:

- якщо конфлікти на ґрунті міжконфесійних відносин мали або мають місце, визначити їх кількість;
- якщо конфлікти на ґрунті міжконфесійних відносин призводили до людських жертв, то визначити їх кількість.

• **Одиничні індекси «Інфраструктурні та організаційні характеристики»**

1) Рівень розвитку існуючої прикордонної інфраструктури і менеджменту.

Якісні індикатори:

- наявність державної програми облаштування кордону;
- рівень взаємодії регіонів і прикордонних органів сусідніх держав з облаштування та ефективного функціонування кордону;
- географічні умови для розвитку транспортної інфраструктури;
- рівень розвитку регіональної транспортної мережі (залізничні, автомобільні, водні) і автомагістралей для зв'язків між прикордонними регіонами;

- існування транс'європейських коридорів у прикордонних регіонах.

Кількісні індикатори:

- кількість контрольно-пропускних пунктів на 100 км кордону;
- рівень пропускної здатності їх пасажиро- і вантажопотоків;
- час, необхідний для перетину кордону на КПП;
- кількість працюючого на КПП персоналу;
- кількість кілометрів доріг на 100 кв. км. прикордонної території;
- кількість сервісних об'єктів (заправних станцій, готелів, магазинів, ресторанів) на 100 кв.км прикордонної території.

2) Рівень службових зловживань (неетичної поведінки, корупції і т.п.) з боку працюючого на КПП персоналу та ефективність роботи контролюючих органів з їх недопущення.

Якісні індикатори:

- рівень правової забезпеченості боротьби із службовими зловживаннями (відповідність європейським стандартам).

Кількісні індикатори:

- кількість офіційних скарг громадян на дії персоналу КПП;
- кількість службових осіб з числа персоналу КПП, притягнутих до адміністративної та кримінальної відповідальності.

3) Рівень роботи з удосконалення існуючої прикордонної інфраструктури.

Кількісні індикатори:

- кількість пунктів перетину кордону, оновлених відповідно до взаємної оцінки місцевих вимог;

- кількість проектів для підвищення доступності східно-го кордону;
- кількість пропозицій для подальшого розвитку інфраструктури, спрямованих на поліпшення доступності кордону;
- кількість створених нових міжнародних маршрутів громадського транспорту.

• **Одиничні індекси «Міжособистісні відносини»**

1) Інтенсивність персональних контактів мешканців прикордонних територій.

Кількісні індикатори:

- кількість жителів прикордонних територій, які перетинають кордон на рік;
- кратність перетину жителями прикордонних територій кордону в рік.

2) Характеристика правового режиму перетину кордону жителями прикордонних територій.

Якісні індикатори:

- безвізовий режим;
- візовий режим;
- спрощений візовий режим.

3) Як функціонує правовий режим перетину кордону жителями прикордонних територій?

Якісні індикатори:

- наскільки складною є процедура підготовки необхідних для отримання візи (іншого документа, що дає право на перетин кордону) документів.

Кількісні індикатори:

- кількість відмов у отриманні віз жителям прикордонних регіонів від консульських установ:

а) в абсолютному вираженні;

б) у відсотковому відношенні до кількості поданих на отримання віз заяв;

- скільки часу займає розгляд консульськими установами візової заяви.

4) Можливості комунікації жителів прикордонних регіонів за допомогою поштового зв'язку.

Кількісні індикатори:

- скільки часу перебуває в дорозі поштова кореспонденція, відправлена з одного прикордонного регіону в інший:

а) звичайною поштою;

б) кур'єрською поштою.

5) Можливості комунікації жителів прикордонних регіонів засобами телефонного зв'язку (стаціонарного та мобільного).

Кількісні індикатори:

- кількість абонентів стаціонарного телефонного зв'язку (на тисячу жителів) у прикордонних регіонах;
- кількість абонентів мобільного телефонного зв'язку (на тисячу жителів) у прикордонних регіонах;
- покриття мобільним зв'язком мережами операторів (% до 100% площі території прикордонних регіонів).

6) Можливості комунікації жителів прикордонних регіонів за допомогою Інтернету.

Кількісні індикатори:

- кількість абонентів Інтернету (на 100 жителів) прикордонних регіонів.

7) Можливість прийому в прикордонних регіонах телевізійних програм, які транслюються з території сусідніх держав.

Кількісні індикатори:

- кількість жителів прикордонних територій, які мають можливість дивитися телевізійні програми, що тран-

слюються з території сусідніх держав, за допомогою звичайних антен;

- кількість жителів прикордонних територій, які мають можливість дивитися телевізійні програми, що транслюються з території сусідніх держав, за допомогою сателітних антен.

8) Можливість прийому в прикордонних регіонах радіо-програм, трансльованих з території сусідніх держав.

Кількісні індикатори:

- кількість жителів прикордонних територій, які мають можливість слухати радіопрограми, що транслюються з території сусідніх держав.

9) Заохочення практики громадянського партнерства в галузі стратегічного та проектного планування.

Кількісні індикатори:

- кількість офіційних органів, що беруть участь у партнерських угодах про створення постійних відносин;
- число партнерських угод про створення постійних транскордонних відносин.

10) Зміцнення взаєморозуміння різних груп суспільства.

Кількісні індикатори:

- число громадян і неурядових організацій, що беруть участь у культурних проектах;
- число спільних культурних / спортивних / екологічних заходів, що сприяють регіональній ідентичності.

11) Підтримка ноу-хау обміну.

Кількісні індикатори:

- кількість угод між університетами, дослідницькими центрами прикордонних регіонів про спільні наукові дослідження і розробки;
- кількість програм обміну персоналом для вчителів місцевих шкіл і наукових співробітників дослідних і навчальних закладів, для місцевих муніципалітетів,

груп національних меншин, молоді і т.п.

12) Різні типи спільних маломасштабних дій.

Кількісні індикатори:

- кількість спільних заходів, спрямованих на підтримку спільної ідентичності і традицій місцевих громад;
- кількість спільних заходів, спрямованих на допомогу місцевих традицій народного мистецтва та ремесла;
- кількість спільних спортивних та культурних заходів;
- кількість акцій екологічних кампаній та заходів з обміну досвідом;
- кількість акцій, спрямованих на заохочення практики громадянського партнерства в галузі стратегічного та проектного планування.

• **Одиничні індекси «Економічне співробітництво»:**

1) Загальні економічні характеристики прикордонних регіонів.

Кількісні індикатори:

- валовий внутрішній продукт (млн €);
- валовий внутрішній продукт на душу населення (€);
- % від ВВП на душу населення (ЄС-27 середній);
- % від національного ВВП;
- ВДС промислового сектору в% від ВВП (всього млн €, загальний%);
- ВДС сільськогосподарського сектора в% від ВВП (всього, всього%);
- ВДВ у секторі послуг у% від ВВП (всього, всього%).

2) Робота.

Якісні індикатори:

- якість нормативно-правових актів, що регламентують використання іноземної робочої сили.

Кількісні індикатори:

- рівень зайнятості (%);
- рівень безробіття (%);
- чисельність зареєстрованих працівників (тис. осіб);
- працівників у промисловості (всього - тис. чоловік, %);
- працівників у сільському господарстві (всього - тис. чоловік, %);
- працівників у сфері послуг (всього - тис. чоловік, %);
- іноземна робоча сила, яка використовується на постійній основі або сезонно (всього - число людей, % до всіх зайнятих).

3) МСП.

Якісні індикатори:

- якість нормативно-правових актів, що регламентують діяльність середнього та малого бізнесу (оподаткування, митні збори тощо).

Кількісні індикатори:

- кількість МСП по територіальних одиницях;
- кількість МСП на 1000 жителів.

4) Інфраструктурна база бізнесу.

Кількісні індикатори:

- кількість бізнес-інновацій;
- кількість торговельних і логістичних центрів;
- кількість бізнес-інкубаторів;
- кількість бізнес-парків.

5) Прикордонна торгівля.

Якісні індикатори:

- якість нормативно-правових актів, що регламентують прикордонну торгівлю (оподаткування, митні збори тощо);

- рівень сприяння місцевих органів влади (чи існує в регіоні преференційний режим економічної діяльності).

Кількісні індикатори:

- обсяг прикордонної торгівлі (€).

6) Інвестиції.

Якісні індикатори:

- якість нормативно-правових актів, що регламентують інвестиційну діяльність (оподаткування, митні збори тощо);
- рівень сприяння місцевих органів влади (чи існує в регіоні преференційний режим інвестиційної діяльності).

Кількісні індикатори:

- обсяг інвестицій за період часу (€).

7) Спільні підприємства.

Якісні індикатори:

- якість нормативно-правових актів, що регламентують діяльність спільних підприємств (оподаткування, митні збори тощо);
- рівень сприяння бізнесу місцевих органів влади (чи існує в регіоні преференційний режим економічної діяльності спільних підприємств).

Кількісні індикатори:

- кількість спільних підприємств;
- обсяг продукції, що виробляється на цих підприємствах.

8) Спільне використання природних ресурсів (нафти, газу, води, деревини, риби і т.п.).

Якісні індикатори:

- чи існують міжурядові (міжрегіональні) угоди про спільне використання природних ресурсів.

Кількісні індикатори:

- кількість підприємств, що займаються спільною експлуатацією природних ресурсів;
- обсяг продукції, що виробляється на цих підприємствах.

9) Туризм.

Якісні індикатори:

- ступінь використання переваг багатих природними та культурними цінностями прикордонних територій для збільшення кількості їх відвідувачів.

Кількісні індикатори:

- кількість туристичних об'єктів;
- ранжування туристичних об'єктів за рівнем обслуговування;
- можливість розміщення протягом усього року;
- кількість прибулих туристів (осіб);
- ночівель;
- ночівель на одного туриста;
- кількість об'єктів туристичної інфраструктури (пішохідних і веломаршрутів, лижних трас і т.п.);
- кількість багатомовних туристичних видань, інформаційних брошур, веб-сторінок, знаків та інформаційних покажчиків;
- кількість туристичних фестивалів;
- кількість навчальних закладів, які займаються підготовкою персоналу для туристичної галузі (готельний менеджмент, національні кухні і т.п.).

10) Тіньова економіка та корупція.

Якісні індикатори:

- фактори, які породжують тіньову економіку і корупцію.

Кількісні індикатори:

- частка тіньової економіки у загальній структурі економіки прикордонних регіонів;
  - кількість громадян, притягнутих до кримінальної відповідальності за корупцію (на 100 тис. жителів).
- **Одиничні індекси «Боротьба з криміногенними явищами»**

1) Нелегальна міграція.

Якісні індикатори:

- фактори, що сприяють нелегальній міграції;
- якість нормативно-правових актів, що забезпечують боротьбу з нелегальною міграцією, зокрема міждержавних угод про екстрадицію;
- рівень взаємодії правоохоронних органів сусідніх країн у боротьбі з нелегальною міграцією.

Кількісні індикатори:

- експертна оцінка кількості осіб, які нелегально перетинають кордон на рік;
- кількість осіб, затриманих при спробі нелегального перетину кордону в рік;
- кількість осіб, затриманих при спробі нелегального перетину кордону та які перебувають у пунктах тимчасового утримання;
- кількість екстрадованих на рік.

2) Контрабанда товарів.

Якісні індикатори:

- фактори, що сприяють контрабанді;
- якість нормативно-правових актів, що забезпечують боротьбу з контрабандою;
- рівень взаємодії правоохоронних органів сусідніх країн у боротьбі з контрабандою.

Кількісні індикатори:

- експертна оцінка вартості товарів, що ввозяться (вивозяться) через кордон контрабандним шляхом на рік;
  - вартість товарів, затриманих при спробі їх ввезення (вивезення) через кордон контрабандним шляхом на рік;
  - кількість спільних операцій правоохоронних органів (зокрема прикордонних), проведених з метою запобігання контрабандного ввезення (вивезення) товарів у рік;
  - кількість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за спробу контрабандного ввезення (вивезення) товарів у рік.
- **Одиничні індекси «Поліпшення якості навколишнього середовища»**

1) Поліпшення охорони навколишнього середовища, ста-
ле використання та управління природними ресурсами.

Якісні індикатори:

- поліпшення управління природними ресурсами, у тому числі природного парку і лісового господарства;
- управління захисту ландшафту, біорізноманіття та екосистем;
- сприяння сталому використанню природних ресурсів;
- поліпшення якості води та охорони водних ресурсів;
- спільні заходи з планування та, можливо, пілотні проєкти з протидії ерозії берегів річок;
- розробка технологій для відновлення екосистем для подальшої експлуатації рудників;
- спільні заходи з планування в області охорони навколишнього середовища та управління;
- поліпшення транскордонних енергетичних взаємозв'язків у міру необхідності;

- заохочення заходів щодо підвищення ефективності використання енергії та її економії;
- створення інфраструктури та експериментальної мережі для виробництва поновлюваної енергії (вітру, біомаси та геотермальних джерел);
- поліпшення якості повітря;
- ініціативи спільних рециркуляцій;
- планування та розроблення ефективного збору і обробки даних;
- планування і проектування ефективного очищення стічних вод, включаючи альтернативні способи;
- обстеження та планування ділянки очищення;
- малі масштаби громад та громадських організацій, спрямованих на підвищення відповідальності, розширення знань та підвищення поінформованості з питань захисту навколишнього середовища та природи.

Кількісні індикатори:

- кількість міжурядових (міжрегіональних) угод про охорону навколишнього середовища;
- кількість проектів з метою позитивного впливу на екосистеми та природні ресурси;
- кількість інструментів / методів / розроблених моделей вирішення / випробувань для захисту чи поліпшення навколишнього середовища;
- число спільних заходів з планування;
- кількість діючих мереж з інформацією про навколишнє середовище.

2) Зниження ризику нанесення шкоди навколишньому природному середовищу.

Якісні індикатори:

- узгодження заходів у галузі попередження повеней (створення та / або погодження системи прогнозування повеней, створення водозбірного басейну води, системи моніторингу для цієї мети, спільного розвитку персоналу, структури і стратегії);
- створення спільних систем раннього попередження пожеж, лавин та інших природних катаклізмів;
- стратегічне і технічне планування і створення спільних систем моніторингу забруднень навколишнього середовища (повітря, вода, ґрунт);
- підвищення обізнаності, розвиток навичок у галузі розроблення місцевих і регіональних стратегій для запобігання та пом'якшення впливу глобальної зміни клімату та адаптації до наслідків цих змін у формі спільних навчальних програм та семінарів.

Кількісні індикатори:

- кількість міжурядових (міжрегіональних) угод про запобігання надзвичайних ситуацій чи участь сторін у ліквідації їх наслідків;
- кількість установ (органів влади або професійних асоціацій), що беруть участь у транскордонній системі ліквідації надзвичайних ситуацій;
- ряд тренінгів для професіоналів з питань ліквідації надзвичайних ситуацій;
- число мереж, розроблених з метою оперативного реагування.

Підсистема II. Практична реалізація СІМ

А) Формування комітету з моніторингу (КМ).

КМ формується відповідно до стандартів ЄС [див. 5] для здійснення спостереження і контролю за СІМ. Залежно від територіального масштабу він може мати різний склад, але в будь-якій конфігурації в нього входять представники органів державної влади та місцевого самоврядування, а також інсти-

тутів громадянського суспільства.

Б) Створення регіональних робочих груп та редакційної колегії.

Регіональні робочі групи (РРГ) і редакційна колегія (РК) вирішують основні практичні завдання СІМ.

РРГ утворюються за основними напрямками СІМ з числа представників органів державної влади, місцевого самоврядування, а також інститутів громадянського суспільства транскордонних територій, але важливу роль у них грають також експерти. Кількість РРГ залежить від масштабів поставлених завдань.

РК складається з представників усіх регіональних робочих груп.

В) Етапи СІМ.

Комітет з моніторингу, спеціалізовані робочі групи та редакційна колегія як органи СІМ здійснюють свою роботу в кілька етапів.

Етап перший - збір інформації і даних.

Інформація може бути *вторинною та первинною*.

Вторинна інформація - це:

- статистичні дані про транскордонні процеси;
- дані звітів різних підрозділів органів центральної і місцевої влади про регіональний розвиток;
- дослідження експертів щодо різних сторін системи транскордонного співробітництва;
- тексти нормативно-правових документів, що регламентують транскордонну активність і регіональні процеси тощо.

Для отримання *первинної* інформації повинні бути проведені тематичні семінари з різних аспектів системи транскордонного співробітництва. Дуже важливими є *результати соціологічних досліджень*. Можуть використовуватися рекоменда-

ції громадських консультацій. Слід також аналізувати підсумки обговорення проблем транскордонного співробітництва на веб-сайті.

Етап другий - аналіз отриманої інформації і даних.

На цьому етапі інформація і дані упорядковуються і систематизуються, а також здійснюється їх архівація.

Етап третій - складання звітів.

Цей етап передбачає компіляцію зібраних даних і подання їх у формі звітів.

Етап четвертий - оцінювання - індексація результатів.

Відповідно до практики ЄС здійснюються три види оцінювання-індексації:

1) *попереднє (ex-ante)* - для оцінки стартової позиції розвитку транскордонного співробітництва: яким чином воно впливає на стан цільових груп і сприяє поліпшенню загальної ситуації у прикордонних регіонах?

2) *проміжне (ex-mid)* - має відповісти на питання, чи в правильному напрямі розвивається транскордонне співробітництво, чи ефективно його управління?

3) *завершальне (ex-post)* - здійснюється після закінчення певного періоду розвитку транскордонного співробітництва і тому направлено на оцінку його довгострокового впливу на стан цільових груп та прикордонних регіонів у цілому.

На цьому етапі здійснюється порівняльне оцінювання результатів з прогнозними показниками.

Етап п'ятий - ідентифікація результатів.

На цьому етапі здійснюється визначення позитивних (плюсів) і негативних (мінусів) сторін розвитку транскордонного співробітництва в одному або кількох регіонах Європи.

Етап шостий - визначення причин плюсів і мінусів ТКС.

Завданням цього вельми важливого етапу є глибинний аналіз процесу транскордонного співробітництва, розкриття джерел його позитивної та негативної «генетики».

Етап сьомий - визначення способів оптимізації ТКС.

На цьому етапі відбувається пошук, фігурально висловлюючись, потрібних для лікування ТКС ліків, а інакше кажучи, політичних, організаційних, матеріальних, фінансових та інших засобів підвищення ефективності транскордонного співробітництва.

Етап восьмий - політичні підсумки.

На цьому етапі отримані раніше висновки щодо: а) нейтралізації, або хоча б мінімізації наявних, а також запобігання виникненню нових негативних сторін ТКС, а також б) максимального стимулювання сторін позитивних набувають форму *політичних рекомендацій* суб'єктам на різних рівнях управління у вигляді *доповіді*.

Етап дев'ятий - презентація Звіту.

Презентація відбувається за допомогою ознайомлення зі змістом результатів СІМ представників органів державної влади, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, широкої громадськості. Форми доповідей залежно від потреби можуть бути різними (обширна публікація, брошури з картами, веб-сайтовий звіт тощо).

Список використаних джерел

1. Транскордонне співробітництво як альтернатива новій «залізній завісі» та конфліктам. – Ужгород: Карпати, 2007.
2. European Outline Convention on Trans-Frontier Cooperation Between Territorial Communities or Authorities from Madrid, 21.05.1980. – Brussels, 1981.
3. Trans-European Cooperation between Territorial Authorities. New challenges and future steps necessary to improve cooperation. - Brussels, 2005.
4. Kenneth D.Bailey.Quantitative Methodology. – 21st Century Sociology. Volume 1. SAGE Publication, Thousand Oaks – London – New Delhi, 2007.
5. Social Diagnosis 2007. Edited by Janusz Chapinski, Tomasz Panek. Warsaw, 2008.

Устич С. Система индексации и мониторинга трансграничного сотрудничества на новой Восточной границе Европейского Союза.

В статье обосновывается системная модель оценки и отслеживания тенденций развития трансграничных процессов в Европе, в частности трансграничного сотрудничества на её новой Восточной границе. Предлагаются алгоритмы теоретических действий и практической реализации системы индексации и мониторинга ТГС.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, индексация, мониторинг, количественные и качественные индикаторы, имплементация.